

"ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ"

ΚΕΙΜΕΝΟ ΟΜΑΔΑΣ ΝΟΜΙΚΩΝ - ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2021

Με τον τίτλο αυτό είχε εκδοθεί πριν σαράντα περίπου χρόνια για πρώτη φορά μία μπροσούρα με πολύτιμες συμβουλές για διαδηλωτές, προσαγόμενους και συλληφθέντες. Οι κινηματικοί δικηγόροι, αποτελώντας πάντοτε ένα οργανικό μέρος του αγωνιζόμενου λαού, φρόντιζαν όλες τις εποχές να εφοδιάζουν τους αγωνιστές με τις κατάλληλες οδηγίες και γνώσεις για το πώς να αντιμετωπίζουν συνθήκες προσαγωγής ή σύλληψης, πώς να συμπεριφέρονται και ποιά είναι τα δικαιώματά τους. Τις παλιότερες δεκαετίες το έκαναν και οι ίδιες οι οργανώσεις της αριστεράς.

Η μπροσούρα αυτή επανεκδόθηκε πολλές φορές και κυκλοφόρησε ευρύτατα τις δεκαετίες 1980, 1990, ακόμα και 2000, κατά καιρούς γράφτηκαν και άλλες, την περίοδο 2008-2009, εποχή της εξέγερσης εργαζομένων και νεολαίας ενάντια στην αστυνομική καταστολή με αιτία την δολοφονία του Αλέξη Γρηγορόπουλου, κυκλοφόρησε η μπροσούρα της «Ομάδας Νομικής Βοήθειας», που είχε συγκροτηθεί τότε από κινηματικούς δικηγόρους, ενώ ακολούθησαν και άλλες την σχεδόν αμέσως επόμενη περίοδο των μνημονιακών αντιστάσεων και μέχρι και σήμερα από διάφορες παρόμοιες ομάδες νομικών, ενώ η εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου απλοποίησε ακόμα περισσότερο τον τρόπο διακίνησής τους.

Φυσικά όλα αυτά τα χρόνια δεν έπαψε ούτε η καταστολή ούτε οι διαδηλώσεις και οι αντιστάσεις. Αναβαθμίστηκαν και τα δύο και διαμορφώθηκαν νέοι νομικοί παράγοντες, νέες συνήθειες από τις κατασταλτικές δυνάμεις, νέες ανακριτικές και δικονομικές πρακτικές και νέες μορφές καταστολής. Αλλάξαν νόμοι (όπως οι κώδικες, ποινικός και ποινικής δικονομίας. Εδώ είναι που λέει και το τραγούδι "όλα τριγύρω αλλάζουν κι όλα τα ίδια μένουν". Για τους λόγους αυτούς θεωρήσαμε χρέος μας να προχωρήσουμε στην διατύπωση μίας επικαιροποιημένης σχετικής οδηγίας που να συνθέτει τα διαχρονικά στοιχεία εκείνων που προηγήθηκαν με αυτά που έχουν προστεθεί πρόσφατα τα τελευταία χρόνια. Φυσικά το κείμενο αυτό δεν φιλοδοξεί σε καμμία περίπτωση να υποκαταταστήσει την υπεύθυνη και εξατομικευμένη συμβουλή από δικηγόρο, παρά μόνο να την αναπληρώσει προσωρινά σε συνθήκες που δεν είναι ακόμα εφικτή.

Κύριες νομικές πηγές άντλησης των συμβουλών αυτών, όπως και παρακάτω κατατίθενται, είναι ο Ποινικός Κώδικας (Π.Κ.) , ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Κ.Π.Δ.), ο Ν. 4703/2020 για τις συναθροίσεις, το ΠΔ 141/1991 για τις εξουσίες και τις αρμοδιότητες της αστυνομίας και το ΠΔ 342/1977 για την σήμανση και δακτυλοσκόπηση.

Κρίνουμε ότι τα παραπάνω έχουν ιδιαίτερη σημασία σήμερα, που όχι μόνο έχει ξεχαστεί ολότελα το παλιό αίτημα των προοδευτικών δικηγόρων να αφαιρεθεί από την αστυνομία κάθε προανακριτική αρμοδιότητα, αλλά αντίθετα έχουν ενδυναμωθεί οι αστυνομικές εξουσίες, ζούμε σε ένα εντεινόμενο κράτος καταστολής, με μία κυβέρνηση, η οποία αυξάνει μεθοδευμένα και καθημερινά τον περιορισμό των δικαιωμάτων και ελευθεριών των πολιτών σε μία μακρά περίοδο που οι οικονομικοπολιτικές της επιλογές προκαλούν σημαντικές αντιστάσεις, υποθάλλει και καλύπτει όλες τις αστυνομικές αυθαιρεσίες και στην ουσία δείχνει να ενδιαφέρεται όχι για την πολιτική αποδοκιμασία της συμπεριφοράς και των τραμπουκισμών της Χρυσής Αυγής, που πρόσφατα το αντιφασιστικό κίνημα με τους αγώνες του έστειλε εκεί που της αξίζει, αλλά για την ανάκτηση του μονοπωλίου της ρατσιστικής, φασιστικής και κατασταλτικής βίας, έχοντας απέναντι της μία αντιπολίτευση ανύπαρκτη κεντρικά πολιτικά και αδύναμη να κινηθεί ακόμα κινηματικά, όσο η κατάσταση της πανδημίας τον τελευταίο χρόνο καθιστά ακόμα ανέφικτο το ξεδίπλωμα των αντιστάσεων.

Με τις σκέψεις αυτές και έχοντας υπόψη την παραπάνω συγκυρία διατυπώνουμε ορισμένες οδηγίες που κρίνουμε αναγκαίο να έχουν υπόψη όσοι βρεθούν στη δυσάρεστη θέση να πρέπει να υπερασπιστούν τον εαυτό τους απέναντι στην καταστολή λαμβάνοντας κρίσιμες αποφάσεις υπό πίεση χρόνου και συχνά χωρίς τη δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας με τον δικηγόρο τους.

I. ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΣΕ ΔΙΑΔΗΛΩΣΕΙΣ, ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΣΕ ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΣΕ ΣΗΜΕΙΑ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΣΥΛΛΗΨΗΣ

Μην κρατάς μαζί σου έγγραφα με τηλέφωνα και άλλα προσωπικά δεδομένα, που η πιθανότητα κατάσχεσής τους θα σε ταλαιπωρήσει ή θα εκθέσουν σε κίνδυνο άλλα άτομα (π.χ. usb, σημειώσεις), καθώς επίσης και αντικείμενα, που θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως όπλα (π.χ. σουγιάδες, σπρέϋ πιπεριού), ούτε βέβαια άλλα αντικείμενα που η ποινικοποίησή τους είναι

αυτονόητη (π.χ. ουσίες). Να θυμάσαι ότι πλέον σχεδόν παντού υπάρχουν κάμερες και αστυνομικοί με πολιτικά.

Έχε μαζί σου πάντοτε αστυνομική ταυτότητα, κινητό τηλέφωνο (όχι βαρυνόμενο με δεδομένα όπως τα παραπάνω ή επιλήψιμες κλήσεις και μηνύματα) και τηλεκάρτα. Αν είσαι μετανάστης, και τα νομιμοποιητικά της παραμονής σου στη χώρα. Γνώριζε ή έχε σημειωμένους αριθμούς τηλεφώνων ανθρώπων, με τους οποίους θα χρειαστεί να επικοινωνήσεις άμεσα μετά την σύλληψή σου (συγγενείς, συγκατοίκους, δικηγόρους κ.λ.π.) και γνώριζε ότι σε περίπτωση σύλληψης ή και προσαγωγής σου το κινητό σου τηλέφωνο θα σου αφαιρεθεί ή θα σου απαγορευθεί η χρήση του.

A) Η διοργάνωση υπαίθριων **συναθροίσεων**, παρά το γεγονός ότι είναι κατ' αρχήν ελεύθερη σύμφωνα με το άρθρο 11 του Συντάγματος, έχει περιοριστεί σημαντικά με τον **N.4703/2020**, ο οποίος προβλέπει την υποχρέωση γνωστοποίησης, την δήλωση προσώπου οργανωτή της συνάθροισης (άρθρα 3 και 4), ο οποίος μάλιστα έχει και αστική (οικονομική) ευθύνη για τυχόν ζημίες που θα προκληθούν κατά την διεξαγωγή της (άρθρο 13), ενώ η αστυνομία διατηρεί το δικαίωμα επιβολής περιορισμών ή και διάλυσης (άρθρα 8, 9) μίας συνάθροισης εγκεκριμένης ή αυθόρμητης, καθώς και το δικαίωμα να παρευρίσκεται επίσημα αντιπρόσωπός της μέσα στον χώρο της συνάθροισης, προκειμένου να διαμεσολαβεί και να διαπραγματεύεται με τους οργανωτές. Έχει συγκροτηθεί μάλιστα και ειδικό αστυνομικό σώμα για αυτόν τον σκοπό. Η συμπεριφορά εκείνη, η οποία εκτρέπεται τον ειρηνικό χαρακτήρα συνάθροισης αποτελεί αδίκημα (άρθρο 13).

Είναι η πρώτη φορά που θεσπίζεται μία τόσο εκτεταμένη ομάδα περιορισμών στο δικαίωμα των συναθροίσεων, που ξεπερνάει ακόμα και τα νομοθετήματα της χούντας. Η θέσπιση του νόμου αυτού έχει σχεδόν συμπίσει με τα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας και έτσι δεν έχει δοθεί η ευκαιρία διοργάνωσης μαζικών συναθροίσεων χωρίς τον φόβο και τα προσχήματά της, ώστε να κριθεί εάν τελικά θα υπερισχύσει στην πράξη του δικαιώματος της διαδήλωσης.

B) Αδίκημα αποτελεί και η διατάραξη λειτουργίας **δημόσιας υπηρεσίας (Π.Κ. 168)**, καθώς και η παράνομη είσοδος η παραμονή σε χώρο δημοσίων υπηρεσιών σε χώρο δημοσίου κτιρίου εφόσον προκαλεί διακοπή ή σοβαρή διατάραξη της λειτουργίας τους (περιπτώσεις καταλήψεων, δυναμικών παρεμβάσεων σε συνεδριάσεις διοικητικών οργάνων κλπ). Ας μην ξεχνάμε και το ότι ένας από τους πρώτους νόμους της κυβέρνησης

αυτής (άρθρο 64 ν. 4623/2019) ήταν η κατάργηση του **"Πανεπιστημιακού Ασύλου"**. ενώ εξακολουθεί να ισχύει και το "ιδιώνυμο" για κινητοποιήσεις σε **πλειστηριασμούς** (ΠΚ 168 παρ. 3).

Και στις δύο περιπτώσεις (υπαίθριες συναθροίσεις και κινητοποιήσεις σε δημόσια κτίρια) έχουμε αδικήματα φυσικά επ' αυτοφώρω διωκόμενα και συλλαμβανόμενα,

Και βέβαια η άσκηση βίας ή ακόμα και η απειλή βίας εναντίον αστυνομικού από πρόσωπο το οποίο συλλαμβάνεται ή τρίτον που προστρέχει να τον βοηθήσει, αποτελεί επίσης αυτόφωρο αδίκημα, παλιότερα λεγόταν **"αντίσταση κατά της αρχής"**, σήμερα **"βία κατά υπαλλήλων"** και συνεπώς όσο άδικη και αν είναι η σύλληψη, η προσπάθεια αποφυγής της με βία ή απειλή βίας δεν έχει παρά να προσθέσει ένα ακόμα αδίκημα σε βάρος των συλλαμβανόμενων.

Εκείνο που πρέπει να γίνεται οπωσδήποτε είναι ο συλλαμβανόμενος να φωνάζει το όνομά του και την ιδιότητά του, προκειμένου να ακούγονται δημόσια η άδικη σύλληψη του και να εκτίθενται οι αστυνομικοί που την πραγματοποιούν.

Ο συλλαμβανόμενος θα πρέπει να προσέχει την στιγμή της σύλληψής του, ιδίως εάν έχουν προηγηθεί επεισόδια στην διαδήλωση, αν κάποιοι αστυνομικοί έρχονται και τοποθετούν δίπλα του διάφορα αντικείμενα πειστήρια, προκειμένου να του τα χρεώσουν στην συνέχεια και να ισχυριστούν ότι αυτός τα κατείχε (π.χ. κοντάρια, ξύλα, πέτρες και άλλα αντικείμενα πρόσφορα για επίθεση και άμυνα). Επίσης να συγκρατεί το ακριβές σημείο και την ώρα της σύλληψής του, όσο μπορεί τα διακριτικά και τα χαρακτηριστικά των αστυνομικών που τον συλλαμβάνουν, καθώς και το αν κάποιος από αυτούς είναι χτυπημένος η τραυματίας. Δεν αποκλείεται στη συνέχεια της διαδικασίας να εμφανισθούν άλλοι αστυνομικοί ισχυριζόμενοι ότι αυτοί τον συνέλαβαν. Να προσέχει επίσης αν στο σημείο της σύλληψής του υπάρχουν άλλα άτομα που την παρακολούθησαν και ενδεχομένως μπορούν να καταθέσουν για τις συνθήκες της. Και να έχει το νού του στα πράγματα που έχει πάνω του μην χαθούν ή αναμιχθούν με άλλα..

Και φυσικά να μην αδιαφορήσει εάν ο συλλαμβανόμενος ή ο κακοποιούμενος είναι κάποιος άλλος. Να βρεί τρόπο το συντομότερο να μάθει ποιος είναι και να έρθει σε επαφή μαζί του για να τεθεί στη διάθεση της υπεράσπισής του.

Οι συνηθισμένες κατηγορίες που αποδίδονται σε διαδηλωτές, εκτός από αυτές που προβλέπει ο ν. 4703/2020 είναι η "διατάραξη κοινής ειρήνης" (Π.Κ. 189 - συμμετοχή σε πλήθος που βιαιοπραγεί έστω και αν ο συμμετέχων είναι αμέτοχος), σωματικές βλάβες διαβαθμισμένες ανάλογα με τη σοβαρότητά τους σε "απλές" ή "επικίνδυνες" (το πιο συνηθισμένο) εναντίον αστυνομικών ή απόπειρα αυτών, "φθορά ξένης περιουσίας" (αν έχουν γίνει σπασίματα). Επίσης και οπλοφορία, οπλοχρησία με "πειστήρια" αντικείμενα όπως κοντάρια για σημαίες και πανώ, πέτρες κλπ. Μπορεί και άλλα, όπως παρακώλυση συγκοινωνιών, κατάληψη οδοστρώματος κλπ σε περίπτωση εποχούμενων κινητοποιήσεων (π.χ. διόδια, αγροτικά μπλόκα). Αυτά είναι πλημμελήματα, έχουν μικρές σχετικά ποινές και πάνε συνήθως αυτόφωρο. Αν έχουν γίνει σοβαρότερα επεισόδια, αποδίδονται και κακουργήματα (κατοχή εκρηκτικών, έκρηξη και εμπρησμός με κίνδυνο κατά ανθρώπων, βαριά σωματική βλάβη ή απόπειρα αυτής κ.λ.π.). Τα κακουργήματα απειλούνται με μεγαλύτερες ποινές, πάνε σε ανακριτή μετά τον εισαγγελέα, αντιμετωπίζουν κίνδυνο προφυλάκισης ή περιοριστικών όρων μέχρι τη δίκη, η οποία αργεί.

II. ΠΡΟΣΑΓΩΓΗ – ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ - ΕΞΑΚΡΙΒΩΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Το Π.Δ. 141/1991, που θεσπίστηκε στην εποχή του πατέρα Μητσοτάκη και αποτυπώνει το γνωστό δόγμα του προς την αστυνομία «*Το κράτος είστε εσείς*», δίνει εκτεταμένες εξουσίες στους αστυνομικούς που περιπολούν σε οποιαδήποτε περιοχή να σε σταματούν στο δρόμο, αδιαφορώντας αν βιάζεσαι και πού πηγαίνεις, και να προβαίνουν σε εξακρίβωση στοιχείων, **προσαγωγή και σωματική έρευνα** οποιουδήποτε θεωρούν ύποπτο για την διάπραξη κάποιου αδικήματος ("*σοβαρή υπόνοια για την τέλεση αξιόποινης πράξης*"), χωρίς να είναι υποχρεωμένοι να τους συγκεκριμενοποιούν ποιο είναι το αδίκημα και ποιος είναι ο σκοπός της έρευνας. Στην ουσία, δηλαδή, τους επιτρέπει να αυθαιρετούν εναντίον πολιτών που επιλέγουν και να τους υποβάλλουν στα παραπάνω καψόνια, που συχνά συνεπάγονται πολύωρη παραμονή στο Α.Τ.

Να διευκρινιστεί στο σημείο αυτό, ότι η εξακρίβωση των στοιχείων δεν εξαντλείται στην επίδειξη της αστυνομικής ταυτότητας που κατά κανόνα φέρει μαζί του ο κάθε διερχόμενος (αν όμως δεν την έχει μαζί του η προσαγωγή είναι βέβαιη), αλλά εκτείνεται και στον έλεγχο της γνησιότητάς της, καθώς επίσης και στον έλεγχο της ποινικής του κατάστασης, εάν δηλαδή εκκρεμούν

εναντίον του καταδικαστικές αποφάσεις, εντάλματα σύλληψης κ.λ.π.. Εάν ο προσαγόμενος είναι αλλοδαπός, ερευνάται και η νομιμότητα παραμονής του στην χώρα, προκειμένου σε αντίθετη περίπτωση να ενεργοποιείται η διοικητική του κράτηση ενόψει διαδικασίας απέλασης.

Είναι αυτονόητο, ότι όλα αυτά καθόλου δεν δικαιολογούν την πρακτική των προσαγωγών, καθώς θα ήταν παράλογο και ανορθόδοξο η αστυνομία να επιδιώκει την σύλληψη των φυγόδικων και φυγόποινων, μπουζουριάζοντας όποιον βρίσκει μπροστά της στο αστυνομικό τμήμα, υποβάλλοντάς τον σε πολύωρη κράτηση και δαπανώντας πολλαπλάσιες εργατοώρες από εκείνες που χρειάζεται για να αναζητήσει τα πρόσωπα, τα οποία γνωρίζει. Είναι, όμως, μίας πρώτης τάξεως ευκαιρία για καψόνι και πειθάρχηση ενός μέρους της κοινωνίας και σαν τέτοιο χρησιμοποιείται.

Μάλιστα, εδώ και μία δεκαετία καθιερώθηκε η πρακτική των «**προληπτικών προσαγωγών**», δηλαδή η γενικευμένη τακτική μαζικών προσαγωγών από την αστυνομία προσώπων, τα οποία προσέρχονταν σε χώρο προγραμματισμένων συναθροίσεων και έπεφταν στα μπλόκα της αστυνομίας τριγύρω από αυτήν και χωρίς καμία αιτιολογία οδηγούνταν στα αστυνομικά τμήματα, όπου παρέμεναν μέχρι την λήξη των διαδηλώσεων και απελευθερώνονταν μετά.

Όσον αφορά τη σωματική έρευνα (ΚΠΔ 257) επιβάλλεται να γίνεται (όπως και κάθε προσαγωγή, σύλληψη κλπ) με σεβασμό της αξιοπρέπειας.

Και πάλι η πρακτική της δημοσιοποίησης της αυθαίρετης προσαγωγής, εξακρίβωσης ή σύλληψης αποτελεί το μοναδικό όπλο αυτού που την υφίσταται φωνάζοντας το όνομα, την ιδιότητά του και το άδικο της προσαγωγής του για να ακουστεί στην περιοχή που γίνεται αυτή, καθώς και η επικοινωνία του το συντομότερο δυνατό με τηλεφώνημα ή sms προς τον δικηγόρο του. Πλην της αναφοράς των στοιχείων μας δεν απαντάμε σε άλλες ερωτήσεις (π.χ. πού πήγαινες, τι δουλειά είχες εκεί κλπ) και απαιτούμε την άμεση απελευθέρωσή μας. Δεν είσθε - τουλάχιστον ακόμα - ούτε μάρτυρες, ούτε κατηγορούμενοι.

III. ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

Ζήτα να πληροφορηθείς για ποιον λόγο συλλαμβάνεσαι ή προσάγεσαι. Απενεργοποίησε το κινητό σου ή αφαίρεσε την κάρτα του πριν το παραδώσεις. Εάν η μεταφορά συνοδεύεται από

χειροδικίες, λεκτική βία, τσαμπουκά κ.λ.π., φρόντισε να συγκρατήσεις τα χαρακτηριστικά των αστυνομικών που συμπεριφέρονται με αυτόν τον τρόπο ή τα διακριτικά τους (παρότι συνηθίζουν να τα κρύβουν επιμελώς). Φώναξε για να τους εκθέσεις δημόσια. Μην δείξεις φόβο. Προσπάθησε να συγκρατήσεις ώρα και τόπο σύλληψης, τυχόν μάρτυρες κλπ. Δες πού ακριβώς σε πηγαίνουν.

Εάν η μεταφορά είναι ομαδική (π.χ. σε κλούβα) έχει το νου σου σε αντίστοιχες συμπεριφορές εναντίον συγκρατούμένων σου και προσπάθησε να διαμορφώσεις συνθήκες ενημέρωσης, αλληλεγγύης και συλλογικής διεκδίκησης των δικαιωμάτων σας. Αποφύγετε συζητήσεις σχετικά με τα περιστατικά και τις συνθήκες σύλληψής σας μπροστά στους αστυνομικούς.

III. ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΚΡΑΤΗΣΗΣ - ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ

Η μέχρι τώρα εμπειρία δείχνει, ότι όποιος προσάγεται για οποιονδήποτε λόγο σε Α.Τ. ή στην ΓΑΔΑ παραμένει εκεί τουλάχιστον για τέσσερις ώρες, στην διάρκεια των οποίων (ή του μεγαλύτερου μέρους τους) συνήθως στερείται του δικαιώματος χρήσης του κινητού του τηλεφώνου και γενικότερα του δικαιώματος επικοινωνίας, παράνομα φυσικά, όπως παρακάτω εκτίθεται. Σημασία έχει να είναι προετοιμασμένος ψυχολογικά, ότι θα χάσει αυτές τις ώρες και να γνωρίζει τι περίπου πρόκειται να επακολουθήσει, προκειμένου να μην ψαρώσει, να μην αιφνιδιαστεί, να μην φοβηθεί και να αντιμετωπίσει την όλη κατάσταση σύμφωνα με τα δικαιώματά του. Η έλλειψη ψυχραιμίας, ο φόβος και η εκδήλωση του άγχους τροφοδοτεί ψυχολογικά τους αστυνομικούς και εμπεδώνει την αίσθηση κυριαρχίας και υπεροχής τους, υπονομεύοντας κάθε προσπάθεια άσκησης των δικαιωμάτων του κρατούμενου. Η γνώση, η αντίληψη της όλης κατάστασης, η υπερνίκηση της εύλογης δυσαρέσκειας από την επικείμενη κράτηση και η αποτροπή του αιφνιδιασμού είναι μεγάλη δύναμη και λειτουργεί αντίθετα.

Από την άλλη πλευρά, καλό είναι να μην υπερεκτιμώνται τα δικαιώματα και να γίνεται κατανοητό ότι ο κρατούμενος βρίσκεται σε ένα δυσμενές εναντίον του αποδεικτικό περιβάλλον, αποτελούμενο από επαγγελματίες που ξέρουν να κατασκευάζουν αποδείξεις, να συγκαλύπτουν ευθύνες, να χειρίζονται πρόσωπα και καταστάσεις. Δεν συνιστάται συνεπώς η έπαρση, ούτε η απερίσκεπτη υποβολή μηνύσεων κατά αστυνομικών, χωρίς τη συμβουλή δικηγόρου και αν δεν υπάρχουν σοβαρά στοιχεία. Ούτε

βέβαια και η ανταπόκριση σε καλοπιάσματα συνεργασίας από "καλούς αστυνομικούς". Αυτά αποσκοπούν, στην καλύτερη περίπτωση, στην παραμέληση των δικαιωμάτων του και στη χειρότερη, στη χαφιεδοποίησή του.

Εάν ο κρατούμενος πάσχει από οποιοδήποτε πρόβλημα υγείας που επιβάλλει την λήψη **φαρμακευτικής αγωγής** μέσα στο χρονικό διάστημα που πρόκειται να είναι κρατούμενος, οφείλει να το δηλώσει αμέσως στον αξιωματικό υπηρεσίας, να τον θέσει προ των ευθυνών του και να απαιτήσει την δυνατότητα να του προσφερθούν φάρμακα ή να επικοινωνήσει με πρόσωπο της επιλογής του, προκειμένου να τα φέρει στο Α.Τ. ή να εξεταστεί από γιατρό.

Στην περίπτωση που είναι τραυματίας, ύστερα από **χτυπήματα αστυνομικών**, οφείλει πριν από οτιδήποτε άλλο να ζητήσει να του δοθεί η δυνατότητα (προβλέπεται και επιτρέπεται) να υποβάλει επί τόπου **μήνυση** εναντίον παντός υπευθύνου αστυνομικού είτε τον γνωρίζει, είτε όχι προσωπικά, διότι μόνο εφόσον υποβάλει μήνυση έχει το δικαίωμα να εξεταστεί από **ιατροδικαστή** άμεσα, καθώς η αστυνομία έχει την υποχρέωση αμέσως μετά την υποβολή της μήνυσης και την σχετική δήλωση τραυματισμού από τους μηνυόμενους να τον στείλει για ιατροδικαστική εξέταση.

Ζητάς πάντα τα στοιχεία όσων σε συνέλαβαν, ιδίως εάν σε κακοποίησαν, με το που πας στον χώρο κράτησης. Δείχνεις ότι γνωρίζεις τα δικαιώματά σου και ότι είσαι σε θέση να τα ασκήσεις.

Σε κάθε άλλη περίπτωση τραυματισμού, που δεν σχετίζεται με αξιόποινη πράξη, για την οποία επιθυμεί να υποβάλει μήνυση, πρέπει να ζητά την προσαγωγή του σε νοσοκομείο στην διάρκεια της κράτησής του.

Κάθε **παραβίαση** των παραπάνω (και όχι μόνον) δικαιωμάτων του και κάθε σχετικό **αίτημα** είναι αναγκαίο **να αναφέρεται έγκαιρα** όποτε του δίνεται δικονομικά ο λόγος (πχ στην έκθεση απολογίας του).

ΙV. ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ – ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Σύμφωνα με το άρθρο 96 ΚΠΔ στον ύποπτο ή κατηγορούμενο που συλλαμβάνεται ή κρατείται, παρέχεται αμέσως έγγραφο, στο οποίο καταγράφονται τα δικαιώματά του και του επιτρέπεται να το διατηρεί στην κατοχή του. Στην πράξη τέτοιο έγγραφο δεν χορηγείται, ενώ πράγματι θα έπρεπε με την είσοδό του στο

αστυνομικό τμήμα ο ύποπτος να λαμβάνει ένα τέτοιο έγγραφο και στην ατελείωτη διάρκεια της παραμονής του στο Α.Τ. να έχει όλη την πολυτέλεια να το διαβάζει.

Το έγγραφο αυτό όμως δεν παρέχεται, αλλά συνήθως ενσωματώνεται (όχι πάντα και πολλές φορές συνοπτικά και όχι αναλυτικά όπως απαιτείται) στο κείμενο του κατηγορητηρίου επί του οποίου καλείται να απολογηθεί χωρίς καλά καλά να προλάβει να το διαβάσει, διότι αυτό που τους ενδιαφέρει δεν είναι να διαβάσει ο ύποπτος ή κατηγορούμενος τα δικαιώματά του, αλλά απλώς να υπογράψει ότι έλαβε γνώση τους και συνήθως ότι παραιτείται της άσκησης τους, έτσι ώστε να νομιμοποιείται εκ μέρους τους η απαγόρευση της άσκησης των δικαιωμάτων αυτών και να δημιουργείται η ψευδής παράσταση, ότι του δόθηκε η δυνατότητα να τα ασκήσει, αλλά εκείνος την απεμπόλησε.

Ακόμα, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα άμεσης επιτυχούς επικοινωνίας με ένα τουλάχιστον πρόσωπο της επιλογής του. Για τους ανηλίκους προβλέπεται υποχρεωτικά η ενημέρωση των γονέων τους και για τους αλλοδαπούς το δικαίωμα επικοινωνίας με τις προξενικές αρχές της χώρας τους.

Στα πρόσωπα δικαιούμενης επικοινωνίας συγκαταλέγονται φυσικά και οι δικηγόροι, αφού σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να απαγορευθεί η επικοινωνία κατηγορουμένου με τον δικηγόρο του (άρθρο 99 παρ. 4). Ειδικά, δε, για την επικοινωνία με τον δικηγόρο, προβλέπεται ρητά ότι είναι απολύτως απόρρητη, γίνεται δηλαδή χωρίς να παρακολουθείται από αστυνομικούς ή οποιονδήποτε τρίτο. Στην πράξη τα δικαιώματα αυτά δεν τηρούνται επίσης παρά μόνο αν απαιτηθεί.

Η επικοινωνία με δικηγόρο χρειάζεται για να δοθούν οι σχετικές συμβουλές και οδηγίες τηλεφωνικά η και στη συνέχεια ο δικηγόρος να εμφανισθεί στο Α.Τ., να διαβάσει τη δικογραφία, να συμβουλευθεί πάλι τον κατηγορούμενο ή και να παραστεί στην απολογία του. Και με τους συγγενείς για να ξέρουν, να βοηθήσουν και για συγκατοίκους προκειμένου να είναι σε ετοιμότητα για τυχόν κατ' οίκον έρευνα που μπορεί λόγω αυτοφώρου να γίνει και νύχτα ή αργία.

Κατ' αρχήν, η διατύπωση των παραπάνω διατάξεων περιλαμβάνει μόνο τους κατηγορούμενους ή ύποπτους, όχι όμως και τους προσαγόμενους για εξακρίβωση ή άλλο λόγο. Κατά συνέπεια η ιδιότητα του απλώς προσαγόμενου και η καθυστέρηση απόδοσης της ιδιότητας του κατηγορουμένου ή υπόπτου αποτελεί

ένα πρώτης τάξεως πρόσχημα για την παραβίαση αυτών των δικαιωμάτων, αφού ο προσαγόμενος δεν έχει καταστεί ακόμα κατηγορούμενος.

Στην διάρκεια των ωρών που προαναφέρθηκαν, η αστυνομία αποφασίζει αν τελικά θα μετατρέψει την προσαγωγή σε σύλληψη και στην δεύτερη περίπτωση προχωρεί στην σύνταξη της δικογραφίας, προετοιμάζοντας ανάλογα την ποινική μεταχείριση του συλλαμβανόμενου. Ο ίδιος ο συλλαμβανόμενος, όμως, αδυνατεί (παρά το ότι ο νόμος το προβλέπει σχετικά), τόσο να έχει στην κατοχή του το έγγραφο με τα δικαιώματα που αναφέρθηκε πριν, όσο και να έχει επικοινωνήσει με δικηγόρο ή άλλο πρόσωπο της επιλογής του. Στην πράξη η κράτηση των προσώπων αυτών διαπιστώνεται συνήθως από τηλεφωνική επικοινωνία του δικηγόρου με την ΓΑΔΑ ή το αστυνομικό τμήμα και ύστερα από πολλές πιέσεις, ενώ ο χρόνος σχηματισμού της δικογραφίας και τελικά η δυνατότητα επικοινωνίας με δικηγόρο, κατά περίπτωση διαρκούν πάρα πολλές ώρες, ενώ συχνά όταν επιτρέπεται να ανέβει για να δει τον κρατούμενο έχει ήδη ολοκληρωθεί η προανακριτική διαδικασία και ο κατηγορούμενος «έχει απολογηθεί».

Γι' αυτό έχει πολύ μεγάλη σημασία ο κατηγορούμενος να προσέχει τι υπογράφει, ιδίως **να μην υπογράφει ότι παραιτείται των δικαιωμάτων του** και να αρνείται να απολογηθεί χωρίς προηγουμένως να του έχει δοθεί το δικαίωμα πρόσβασης στην δικογραφία για **επαρκή χρόνο** (δεν μιλάμε φυσικά για μέρες η έστω ώρες, αλλά για στοιχειώδη εύλογο χρόνο ανάλογα και με τον όγκο της δικογραφίας) και το δικαίωμα επικοινωνίας με δικηγόρο.

Επίσης πάντα η πρώτη ερώτηση σε κάθε κατηγορητήριο είναι αν ο κατηγορούμενος έχει κατηγορηθεί για άλλη αιτία. Η ερώτηση αυτή, την οποία συνηθίζουν όχι μόνο αστυνομικοί, αλλά και ανακριτές, είναι απαράδεκτη και αντίθετη στο τεκμήριο αθωότητας (άρθρο 71), και συχνά οδηγεί σε ανεπαρκείς και εσφαλμένες απαντήσεις αφού ο κατηγορηθείς στη συνέχεια μπορεί να έχει αθωωθεί ή να μην έχει καταδικαστεί αμετάκλητα. Ή και να αγνοεί ή να έχει ξεχάσει την περίπτωση, ιδίως αν έχει περάσει πολύς χρόνος. Αλλωστε οι ερωτώντες γνωρίζουν από το δελτίο της σήμανσης (βλ. παρακάτω) ποια είναι η απάντηση στο ερώτημα που θέτουν και επιδιώκουν απλά και μόνο την επιβεβαίωσή της ή την εξώθηση του κατηγορούμενου σε ψευδή απάντηση. Η προκατάληψη και η έλλειψη αμεροληψίας σε βάρος του κατηγορουμένου είναι αναμφισβήτητη. Ιδανική απάντηση είναι ότι

«δεν έχω καταδικαστεί για κανένα αδίκημα» ή όταν αυτό δεν αντιστοιχεί στην αλήθεια "Η ερώτηση παραβιάζει το τεκμήριο αθωότητάς μου και δεν απαντώ".

V. ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΔΙΚΟΓΡΑΦΙΑ - ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΑΝΑΚΡΙΣΗΣ - Α Π Ο Λ Ο Γ Ι Α

Ο κατηγορούμενος πριν απολογηθεί έχει δικαίωμα πρόσβασης στην δικογραφία (ΚΠΔ 100), η οποία περιλαμβάνει το **κατηγορητήριο** που του αποδίδεται (το πιο σημαντικό έγγραφο, το οποίο συνοπτικά περιλαμβάνει τις εναντίον του κατηγορίες και τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία του αποδίδονται), αλλά και τα εναντίον του αποδεικτικά στοιχεία όπως την **έκθεση σύλληψής** του, τις **μαρτυρικές καταθέσεις** των προσώπων (συνήθως αστυνομικών), που βεβαιώνουν την παράνομη συμπεριφορά του και την παράνομη σύλληψη του, τις **εκθέσεις σωματικής έρευνας** και **κατάσχεσης** διαφόρων αντικειμένων (ευρήματα ή μέσα τέλεσης αξιόποινων πράξεων : πειστήρια) και οτιδήποτε άλλο σχετικό. Τα πειστήρια από δικονομική άποψη εξομοιώνονται με τα έγγραφα και συνεπώς το δικαίωμα πρόσβασης στη δικογραφία περιλαμβάνει και το δικαίωμά του να δει και τα **πειστήρια**, πράγμα πολύ σημαντικό όταν κατηγορίες οικοδομούνται σε αυτά.

Όλα αυτά ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να τα διαβάσει και μάλιστα όχι «στο πόδι», αλλά για επαρκή χρόνο, ώστε να του είναι δυνατό να προετοιμάσει την απολογία του, εφόσον φυσικά είναι σε θέση να τα αξιολογήσει και να υπερασπιστεί τον εαυτό του μόνος τους αποφασίζοντας μέσα σε ελάχιστο χρόνο ποια πρέπει να είναι η υπερασπιστική του γραμμή. Αλλιώς αυτό οφείλει να το κάνει σε συνεργασία με τον δικηγόρο του. Έχει, επίσης, δικαίωμα να παραδώσει γραπτή απολογία (ΚΠΔ 273), παρά το γεγονός, ότι τα χρονικά περιθώρια και οι συνθήκες κράτησης καθιστούν δυσχερή την σύνταξη εγγράφου από μέρους του.

Σε κάθε περίπτωση ο απολογούμενος πρέπει να γνωρίζει ότι ακόμα και όταν παρίσταται χωρίς δικηγόρο (πράγμα που δεν συνιστούμε) είναι δικαίωμά του να γραφτεί ότι εκείνος θέλει και με την διατύπωση που επιθυμεί στην απολογία του, είτε σε απάντηση ερωτήσεων, είτε σε ελεύθερη ανάπτυξη επί των κατηγοριών, είτε σε καταγγελία παραβιάσεων και διατύπωση αιτημάτων. Και πρέπει να διαβάζει προσεκτικά το κείμενο πριν ή όταν εκτυπωθεί και αν υπάρχουν λάθη να ζητά τη διόρθωση, συμπλήρωση και επανεκτύπωσή της πριν την υπογράψει. Μετά την υπογραφή «ουδέν λάθος αναγνωρίζεται»

Στο σημείο αυτό, άλλωστε, υπάρχουν και οι περισσότερες τριβές, καθώς η αστυνομία θέλει να «ξεμπερδεύει», να διεκπεραιώνει στον συντομότερο δυνατό χρόνο τις αυτόφωρες δικογραφίες, να νομιμοποιεί τις αυθαιρεσίες της και να εμφανίζει τον κατηγορούμενο ως αδύναμο να απολογηθεί, εξωθώντας τον στην πράξη σε διατυπώσεις του τύπου *«Δεν έχω να πω τίποτα. Ότι έχω να πω θα το πω στο δικαστήριο ή στον εισαγγελέα»*. Η απολογία αυτού του είδους αποτελεί μεν δικαίωμα του κατηγορουμένου, που απορρέει από το δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης (άρθρο 104 ΚΠΔ), αλλά δεν υπηρετεί πάντοτε το συμφέρον του. Αυτή είναι άλλωστε η μεγαλύτερη δυσχέρεια του κρατούμενου στο αυτόφωρο, ότι πρέπει σε χρόνο μηδέν, κάτω από κακές περιστάσεις για αυτόν και χωρίς επαρκή σε χρόνο υπερασπιστική προετοιμασία να εκτιμήσει ποιο δικαίωμα είναι συμφέρον του να επικαλεσθεί. Ετσι, το δικαίωμα σιωπής δεν είναι ποτέ εν τέλει προς το συμφέρον του κατηγορουμένου, αλλά είναι απλά προσωρινά προτιμότερο, όταν δεν είναι σε θέση να αξιολογήσει το αποδεικτικό υλικό, δεν έχει την δυνατότητα να επικοινωνήσει με δικηγόρο και κατά συνέπεια θα ήταν παρακινδυνευμένη μία «θετική απολογία», έκθεση δηλαδή πραγματικών περιστατικών σε αντίκρουση του κατηγορητηρίου. Το ιδανικότερο θα ήταν ο κατηγορούμενος, αφού του παρασχεθεί ο απαραίτητος χρόνος ανάγνωσης του υλικού της δικογραφίας, να είναι σε θέση επιτόπου να απαντήσει στο κατηγορητήριο αντιτάσσοντας την δική του εκδοχή για τα πραγματικά περιστατικά, αρνούμενος τις κατηγορίες και επισημαίνοντας τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους. Γιατί αυτό μόνο κλείνει το στόμα σε κάθε επόμενο καλοθελητή (εισαγγελέα, δικαστή κλπ) που θα βρεθεί να του πεί (ή να το σκεφτεί σε βάρος του) ότι δεν είχε τίποτα να πεί πριν πάρει γραμμή. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν είναι εύκολο, ιδίως για κατηγορουμένους που δεν έχουν σχετική εμπειρία και νομικές γνώσεις και στον σύντομο χρόνο και τις πιεστικές συνθήκες υπό τις οποίες διεξάγεται η αυτόφωρη διαδικασία.

Επειδή συνεπώς στον εισαγγελέα ή στο δικαστήριο ηχούν αρνητικά απολογίες του τύπου *«Δεν έχω να πω τίποτα. Ότι έχω να πω θα το πω στο δικαστήριο ή στον εισαγγελέα»*, διότι εμφανίζουν έναν κατηγορούμενο, ο οποίος υπεκφεύγει να υπερασπίσει τον εαυτό του υπό το βάρος των αποδεικτικών στοιχείων και περιμένει να πάρει γραμμή από τον δικηγόρο του για να το κάνει, καλό είναι η άρνηση αυτή να συνοδεύεται από την αντίστοιχη αιτιολογία (π.χ. *Δεν είμαι σε θέση να απολογηθώ, διότι δεν μου δόθηκε δικαίωμα επαρκούς πρόσβασης στην δικογραφία, επικοινωνίας με τον*

δίκηγόρο μου και επίσκεψης του δίκηγόρου μου στο αστυνομικό τμήμα, ενώ παραβιάστηκαν τα δικαιώματά μου τάδε, τάδε, τάδε. Κατά συνέπεια, επιφυλάσσομαι να απολογηθώ, όταν θα έχει αποκατασταθεί η τήρηση των δικαιωμάτων μου).

Σε περίπτωση που όμως ο κατηγορούμενος επιλέξει αντί του δικαιώματος σιωπής να προχωρήσει σε θετική απολογία, οφείλει να προσέξει πολύ καλά :

Α) Να αρνείται τις κατηγορίες και σε κάθε περίπτωση να μην επιβαρύνει τον εαυτό του με ομολογίες, οι οποίες υπερβαίνουν το αποδεικτικό υλικό, διότι οι ομολογίες αποτελούν αποδεικτικό μέσο νόμιμο, που λαμβάνεται υπ' όψη σε βάρος του κατηγορουμένου και δεν υπόκειται σε ανάκληση, δεδομένου ότι και αν ακόμα ο κατηγορούμενος θελήσει στην συνέχεια στο δικαστήριο να αλλάξει υπερασπιστική γραμμή, το δικαστήριο λαμβάνει υπ' όψη τις προανακριτικές απολογίες, εφόσον αυτές βρίσκονται σε αντίθεση με την απολογία του στο δικαστήριο (ΚΠΔ 365 παρ. 2) και συνεπώς τον ακολουθούν πάντα.

Β) Πρέπει, επίσης, να είναι πολύ προσεκτικός στο τι καταθέτει για άλλους συγκατηγορουμένους του, ιδίως να μην καταθέτει επιβαρυντικά εναντίον τους, έχοντας υπ' όψη ότι ούτε ο ίδιος απαλλάσσεται με αυτόν τον τρόπο, ούτε η "μαρτυρία συγκατηγορουμένου" είναι ικανή από μόνη της να ενοχοποιήσει άλλον κατηγορούμενο (ΚΠΔ 211) και πρέπει να αποφεύγει οποιοδήποτε αυτοσχεδιασμό.

Γ) Πρέπει ακόμα να γνωρίζει, ότι εάν ο κατηγορούμενος προηγουμένως για την ίδια υπόθεση είχε εξεταστεί ως μάρτυρας (άρα δηλαδή υπό μία ιδιότητα, υπέρ της οποίας δεν προβλέπεται η τήρηση όλων των παραπάνω δικαιωμάτων) η κατάθεση αυτή είναι **άκυρη** και άρα πρέπει να τίθεται εκτός δικογραφίας (άρθρο 244 παρ. 3 ΚΠΔ). Η μαρτυροποίηση των κατηγορουμένων, έως το 1996 που απαγορεύθηκε, υπήρξε κατά τις προηγούμενες δεκαετίες βασική ασφαλίτικη τακτική απόσπασης ομολογιών από μετέπειτα κατηγορουμένους, χωρίς την τήρηση των δικαιωμάτων τους.

VI. ΥΠΟΓΡΑΦΕΣ ΣΕ ΕΓΓΡΑΦΑ ΔΙΚΟΓΡΑΦΙΑΣ

Κατά την διάρκεια της κλήσης σε απολογία ο κατηγορούμενος καλείται να υπογράψει μία σειρά εγγράφων, όπως π.χ. έκθεση σύλληψης, έκθεση σωματικής έρευνας, έκθεση κατάσχεσης, την κλήση του σε απολογία κ.λ.π.

Συχνά πολλοί κατηγορούμενοι αρνούνται από φόβο ή δυσπιστία να υπογράψουν. Αλλά η άρνηση δεν καθιστά άκυρα τα έγγραφα. Απλά βεβαιώνεται πάνω στο σώμα του εγγράφου από τον αστυνομικό – ανακριτικό υπάλληλο και η διαδικασία προχωρεί.

Η από μέρους του κατηγορουμένου υπογραφή των παραπάνω εγγράφων δεν συνιστά αποδοχή του περιεχομένου τους, αλλά απλώς επιβεβαιώνει ότι έλαβε γνώση τους. Πρέπει όμως να προσέχει και να διαβάζει το περιεχόμενο τους, προκειμένου να ελέγχει εάν η ημέρα και ώρα αντιστοιχεί πράγματι στην ώρα που του ζητείται να υπογράψει, αλλά και τι του αποδίδεται με τα έγγραφα αυτά. Εάν για οποιονδήποτε λόγο θέλει να διατυπώσει τις αντιρρήσεις του για το περιεχόμενο των εγγράφων, μπορεί πριν από την υπογραφή του να προσθέσει φράσεις όπως *«Με την επιφύλαξη κάθε νομίμου δικαιώματος μου»* ή *«Τα παραπάνω δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα»* ή *«Αρνούμαι τις κατηγορίες»* ή *«Δεν έφερα μαζί μου τα αντικείμενα που αναφέρονται»* ή *«Παραβιάστηκαν τα δικαιώματα μου να έχω πρόσβαση στα πειστήρια ή στο υλικό της δικογραφίας»* ή *«Παραβιάστηκε το δικαίωμα μου να έρθω σε επαφή με δικηγόρο και να έχω επαρκή πρόσβαση στο υλικό της δικογραφίας»*.

Και πάλι επισημαίνεται ότι εάν παρόλα αυτά υπογράψει στα παραπάνω διαδικαστικά έγγραφα δεν συνάγεται η εκ μέρους του αποδοχή του περιεχομένου τους. Αρα είναι αποτελεσματικότερη από την άρνηση η παραπάνω τακτική, εκτός εάν υπάρχει ιδιαίτερος υπερασπιστικός λόγος (προφανώς κάποιος δικηγόρος τον έχει σκεφτεί) που επιβάλλει την άρνηση υπογραφής, που πάντως δεν είναι και παράνομη.

Εκεί που έχει σημασία η υπογραφή του είναι στην παραίτηση από τα δικαιώματα του (π.χ. δικαίωμα πρόσβασης στην δικογραφία, δικαίωμα προθεσμίας για απολογία, δικαίωμα παράστασης με δικηγόρο, κ.λ.π.). Εκεί δεν πρέπει να υπογράφει, αλλά αντιθέτως να γράφεται ότι διεκδικεί τα δικαιώματα του αυτά και να αναγκάζει την αστυνομία να απαντά για ποιόν λόγο δεν του τα παρέχει. Εκτός βέβαια εάν πράγματι παραιτείται ενσυνείδητα.

VII. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΠΟΔΕΙΞΕΩΝ :

Ο κατηγορούμενος, εκτός από τα δικαιώματα απολογίας, πρόσβασης στην δικογραφία, παροχής προθεσμίας κ.λ.π., έχει και δικαίωμα να ζητήσει την διεξαγωγή αποδείξεων με την διαδικασία ακόμα και της προανάκρισης για την διαλεύκανση της υπόθεσης (ΚΠΔ 102).

Τέτοιες αποδείξεις είναι π.χ. η κλήτευση ενός μάρτυρα, η αναζήτηση ενός εγγράφου, η διενέργεια μίας αυτοψίας, πραγματογνωμοσύνης κ.λ.π., αλλά βεβαίως το δικαίωμα αυτό πρέπει να ασκείται ύστερα από πολύ καλή γνώση του αποδεικτικού υλικού και την εμπειρία και ικανότητα διεξαγωγής του και μετά από συμβουλή δικηγόρου. Είναι σημαντικό να διατυπώνονται τέτοια αιτήματα στην έκθεση απολογίας του, έστω και αν δεν ικανοποιούνται.

VIII. ΜΑΡΤΥΡΙΚΕΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ «ΜΕ ΤΟ ΖΟΡΙ»

Συχνά οδηγούνται στην αστυνομία βίαια και υπό συνθήκες προσαγωγής πρόσωπα, τα οποία στην συνέχεια καλούνται να προβούν σε μαρτυρική κατάθεση για οποιοδήποτε αδίκημα. Και η πρακτική αυτή είναι παράνομη, δεδομένου ότι η Ποινική Δικονομία προβλέπει να προηγείται έγγραφη κλήτευση του μάρτυρα προ 24 ωρών τουλάχιστον (ΚΠΔ 213) και μόνο σε κατεπείγουσες περιπτώσεις αυτή η κλήτευση να γίνεται προφορικά ή να γίνεται αυθόρμητα με πρωτοβουλία του μάρτυρα, όπως συνήθως ψευδώς αναφέρεται για να παρακαμφθούν τα παραπάνω. Είναι γνωστό, ότι η αστυνομία κάνοντας κατάχρηση των διατάξεων αυτών, επικαλείται τις δύο τελευταίες περιπτώσεις, προκειμένου να δικαιολογήσει μαρτυρική κατάθεση χωρίς κλήση, δεν παύει όμως να είναι αυθαίρετη, συχνά δε τρομοκρατική και υπό συνθήκες πίεσης στον μάρτυρα, αφού ο τρόπος, τον οποίο εξαναγκάζεται να καταθέσει ουσιαστικά αποτελεί ένα μήνυμα για αυτόν, συχνά και ως προς το τι «πρέπει» να καταθέσει.

Στην μαρτυρική κατάθεση (που υποχρεωτικά κατά τη δικονομία γίνεται μυστικά χωρίς την παρουσία δικηγόρου και χωρίς προηγούμενη εκ μέρους του μάρτυρα γνώση της δικογραφίας) πρέπει να απαιτεί να γραφτεί ότι δεν κλητεύθηκε νόμιμα και ότι υποχρεώθηκε να προσέλθει συνοδεία και να καταθέσει. Και ότι του στερήθηκε το δικαίωμα να επικοινωνήσει με δικηγόρο.

Ακόμα, επί της ουσίας για κάποιον που θα κληθεί αιφνιδιαστικά να καταθέσει ως μάρτυρας ας έχει υπόψη ότι σε αντίθεση με την **απολογία του κατηγορουμένου που είναι προαιρετική**, για τον μάρτυρα δεν προβλέπεται «δικαίωμα σιωπής», αλλά η **μαρτυρία είναι υποχρεωτική** και η άρνησή της είναι ποινικό αδίκημα, όπως και η ψευδής μαρτυρική κατάθεση (ΠΚ 224). Ο κατηγορούμενος δεν ορκίζεται και δεν έχει υποχρέωση να καταθέσει την αλήθεια (εξ ου και η καθιέρωση του δικαιώματος σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης) διότι του αναγνωρίζεται η προτεραιότητα να υπερασπίσει τον εαυτό του από

τη συμβολή στη διαλεύκανση της αλήθειας. Για τον μάρτυρα ισχύουν τα αντίθετα. Υποχρεούται να ορκισθεί (στην τιμή του μόνο 219 ΚΠΔ), να καταθέσει και να πεί την αλήθεια. Αυτό καθιστά αναγκαίο να γνωρίζει μεταξύ άλλων και τα εξής :

Α) Δεν υποχρεούται να απαντήσει σε ερωτήσεις που επιβαρύνουν τη θέση του (άρθρο 223 παρ. 4 ΚΠΔ).

Β) Δεν υποχρεούται να καταθέσει για ζητήματα που γνωρίζει λόγω ιδιότητας ή επαγγέλματος που υπόκειται σε επαγγελματικό απόρρητο (ΚΠΔ 212, ΠΚ 371)

Γ) Δεν υποχρεούται να καταθέσει για ζητήματα που αφορούν σύζυγο ή στενό συγγενή του εξ αίματος μέχρι γ' βαθμού (άρθρο 222 ΚΠΔ).

Δ) Ενώ ακόμα και αν ψευδομαρτυρήσει υπέρ του εαυτού του ή των προσώπων αυτών μπορεί να απαλλαγεί στο δικαστήριο (ΠΚ 224 παρ. 3).

Σε κάθε περίπτωση πρέπει να είναι προσεκτικός, να μην επιβαρύνει κανέναν αν δεν είναι σίγουρος και να περιγράφει πριν αναγνωρίσει οποιονδήποτε δράστη.

Σε κάθε περίπτωση και ο μάρτυρας πρέπει να γνωρίζει ότι είναι δικαίωμά του να γραφτεί ότι εκείνος θέλει και με την διατύπωση που επιθυμεί στην κατάθεσή του. Να διαβάξει προσεκτικά το κείμενο πριν η όταν εκτυπωθεί και αν υπάρχουν λάθη να ζητά τη διόρθωση, συμπλήρωση και επανεκτύπωσή της πριν την υπογράψει. Μετά την υπογραφή «ουδέν λάθος αναγνωρίζεται».

ΙΧ. ΟΤΑΝ ΧΤΥΠΑΕΙ Η ΠΟΡΤΑ ΚΑΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ Ο... ΓΑΛΑΤΑΣ

Τα παλιά χρόνια οι γαλατάδες χτυπούσαν ξημερώματα στα σπίτια και πουλούσαν το γάλα της ημέρας. Αυτός ήταν ο τρόπος καθημερινής προμήθειας του γάλακτος από τα νοικοκυριά ακόμα και στις πόλεις. Η ανακούφιση του αριστερού από την παρουσία του γαλατά, αντί της ασφάλειας που συνήθιζε να επισκέπτεται και αυτή "δι υπόθεσίν του" πρωί πρωί, όταν τηρούσε τα ωράρια, είχε τροφοδοτήσει πολλά σχετικά λογοπαίγνια. Το θέμα είναι λοιπόν τι γίνεται όταν ο απροειδοποίητος επισκέπτης σε ένα σπίτι, γραφείο, κατάλυμα είναι η αστυνομία. Οι συνηθέστερες περιπτώσεις είναι :

α) Επίδοση κλήσης (για ανάκριση ή δικαστήριο ή οτιδήποτε άλλο) για σας ή κάποιον συγγάτοικο: το πιο ανώδυνο.

Παραλαμβάνετε και υπογράφετε. Είπαμε ήδη ότι η υπογραφή δεν συνεπάγεται αποδοχή του περιεχομένου. Αν η κλήση αφορά άλλον που δεν είναι πια συγκατοίκος δεν παραλαμβάνετε. Δεν είσθε υποχρεωμένοι να γνωρίζετε και να δηλώσετε τη νέα του διεύθυνση.

β) Αναζήτηση προσώπων που απουσιάζουν χωρίς έγγραφο για επίδοση: Δύσκολη η ευθύνη να δώσετε πληροφορίες. Δεν είσθε υποχρεωμένοι, παρά μόνο εάν κληθείτε νόμιμα ως μάρτυρες.

γ) Συλλαμβάνεσθε: Εφόσον υπάρχει ένταλμα σύλληψης υπογεγραμμένο και με σφραγίδα από ανακριτή, αναφέρει με ακρίβεια τα στοιχεία σας και συνοπτικά το αδίκημα (ΚΠΔ 276), ειδοποιείτε τον δικηγόρο σας και ακολουθείτε. Εκτέλεση εντάλματος σύλληψης δεν γίνεται τη νύχτα (20.00 - 06.00 από Οκτώβρη έως και Μάρτη και 21.00 - 05.00 τους λοιπούς μήνες άρθρο 256 ΚΠΔ), αν δεν πρόκειται για αυτόφωρο. Εξ ου και η συνήθεια των αστυνομικών "επισκέψεων" τις ίδιες ώρες με τον γαλατά.

δ) Έρευνα κατ οίκον: Και αυτή γίνεται στα ίδια χρονικά όρια με παρουσία όχι μόνο αστυνομικού, αλλά και δικαστικού ή εισαγγελέα, μπροστά στον ένοικο (που δεν είναι αναγκαίο να είναι κατηγορούμενος ή μάρτυρας στην υπόθεση για την οποία γίνεται η έρευνα) ή σε γείτονα αν αυτός λείπει. Συχνά ακολουθεί κατάσχεση αντικειμένων που θεωρούνται πειστήρια, αλλά και λήψη αποτυπωμάτων και γενετικού υλικού από τον χώρο. Αντίγραφο της έκθεσης έρευνας που συντάσσεται επί τόπου δίνεται στον ένοικο αν το ζητήσει (256 ΚΠΔ). Τα μάτια σας 14 για να αποφευχθούν αυθαιρεσίες. Και θα χρειαστείτε πολλές ώρες για να τακτοποιήσετε μετά τον χώρο. Τηλεφωνήστε στον δικηγόρο σας (δεν απαγορεύεται η επικοινωνία σας κατά τη διάρκεια της έρευνας) για τη συμβουλή του και ζητήστε οπωσδήποτε αντίγραφο της έκθεσης.

Χ. ΧΕΙΡΟΠΕΔΕΣ - ΚΑΜΕΡΕΣ

Η δέσμευση με χειροπέδες κατά τη μεταγωγή και συνοδεία του συλλαμβανόμενου, προσαγόμενου ή κρατούμενου δεν είναι υποχρεωτική, παρά μόνον εάν η όλη συμπεριφορά του δημιουργεί βάσιμο κίνδυνο προσπάθειας φυγής (άρθρο 119 ΠΔ 141/1991). Παρόλα αυτά, η πρακτική της χειροπέδησης είναι πλέον γενικευμένη και όχι μόνον αυτό, αλλά συχνά η προσαγωγή του δεσμευμένου κατηγορούμενου, ιδίως στην Εισαγγελία και στα δικαστήρια, γίνεται σαν παρέλαση μπροστά στις κάμερες, κατά

παράβαση κάθε τεκμηρίου αθωότητας και προσωπικών δεδομένων του.

Το κουκούλωμα των κατηγορουμένων από μπουφάν και άλλα ρούχα από τους συνοδούς αστυνομικούς και το τρέξιμο που γίνονται "για την προστασία τους" κρύβει τα πρόσωπά τους, αλλά συχνά και τα σημάδια της κακοποίησής τους από τις κάμερες, ενώ τους στερεί και την επαφή με συμπαραστάτες τους.

Ενώ παρά τη μυστικότητα της προανάκρισης, αστυνομικοί ρεπόρτερς "γνωρίζουν" και μεταδίδουν σε χρόνο μηδέν τις κατηγορίες και τα στοιχεία. Ο πόλεμος της επικοινωνίας αποτελεί σήμερα αναπόσπαστο μέρος κάθε πολιτικής υπόθεσης. Και στο ξεκίνημα, πάντα τον πρώτο λόγο έχουν τα παπαγαλάκια.

ΧΙ. ΔΑΚΤΥΛΙΚΑ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑΤΑ - ΣΗΜΑΝΣΗ

Από τα άρθρα 27 και 29 του ΠΔ 342/1977 και άλλες νεότερες διατάξεις που επακολούθησαν, προβλέπεται ότι κάθε πρόσωπο, το οποίο συλλαμβάνεται, κρατείται ή προσάγεται ως ύποπτος υποβάλλεται υποχρεωτικά στην διαδικασία σήμανσης, η οποία σήμερα περιλαμβάνει: Λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων με τον παραδοσιακό τρόπο (αποτύπωμα με μελάνι) και ηλεκτρονικό σκανάρισμα παλάμης και δακτύλων, υψομέτρηση, φωτογράφιση, καταγραφή χαρακτηριστικών προσώπου και σώματος και λήψη δείγματος γραφής. Η σήμανση γίνεται προκειμένου να δημιουργείται το αντίστοιχο αρχείο στην ασφάλεια, ώστε να είναι εφικτή μεταγενέστερα η συγκριτική ταυτοποίηση των στοιχείων του δράστη οποιουδήποτε αδικήματος με αυτά και δημιουργεί δύο κατηγορίες πολιτών, τους σεσημασμένους και τους μη.

Σε αντίθεση με τη λήψη D.N.A. που διατάσσεται όταν υπάρχει συγκεκριμένος λόγος, η σήμανση αποτελεί ένα γενικό μέτρο με σκοπό την δημιουργία αρχείου στο διηνεκές και είναι απορίας άξιο πώς επιβιώνει νομικά η γενικευμένη αυτή ρύθμιση όταν πληθώρα διακηρύξεων όπως το τεκμήριο αθωότητας, η αρχή της δικαστικής αμεροληψίας και η προστασία των προσωπικών δεδομένων, που περιορίζει ανάλογα τους σκοπούς επεξεργασίας τους, βρίσκεται σε προφανή αντίθεση με αυτήν την εκτεταμένη συλλογή και χρήση..

Έτσι, «**σεσημασμένος**» χαρακτηρίζεται εφ' όρου ζωής οποιοσδήποτε υποχρεώθηκε κάποια φορά για οποιονδήποτε λόγο να υποβληθεί στην διαδικασία αυτή, έστω και αν στην συνέχεια δεν επακολούθησε σε βάρος του απαγγελία κατηγορίας ή καταδίκη.

Αυτό έχει μεγάλη σημασία, διότι παρά το γεγονός ότι το τεκμήριο αθωότητας απαγορεύει στο δικαστήριο την λήψη γνώσης του ποινικού μητρώου ενός κατηγορουμένου πριν προηγουμένως αποφανθεί αν είναι ένοχος ή όχι (άρθρο 572 παρ. 2 ΚΠΔ), εντούτοις το δελτίο σήμανσης της ΔΕΕ, καθώς και η μνεία προηγουμένων κατηγοριών που απαγγέλθηκαν, χωρίς να αναφέρεται η συνέχεια της εξέλιξης τους, συνοδεύουν κάθε κατηγορούμενο όταν συλλαμβάνεται και αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της δικογραφίας, από το οποίο δυστυχώς καμία διάταξη δεν επιβάλλει την αφαίρεση του. Έτσι, ένας άνθρωπος χαρακτηρίζεται σεσημασμένος, χωρίς να έχει κάνει τίποτα στην ουσία, απλώς και μόνο διότι έχουν ληφθεί βιομετρικά και ανθρωπολογικά του στοιχεία και έχουν καταχωρηθεί στο σχετικό αρχείο δεδομένων. Και όπως προαναφέρθηκε, πάντα η πρώτη ερώτηση σε κάθε κατηγορητήριο είναι αν ο κατηγορούμενος έχει κατηγορηθεί για άλλη αιτία.

Η παραπάνω σχετική αδικία έχει οδηγήσει πολλούς κρατούμενους στην πρακτική της άρνησης υποβολής τους σε δακτυλοσκόπηση. Η άρνηση αυτή είναι καθόλα θεμιτή, οφείλουμε όμως να υπενθυμίσουμε ότι αποτελεί δυστυχώς αδίκημα (απειθεία Π.Κ. 169), που τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι 6 μηνών και το οποίο πάντοτε απαγγέλλεται στις περιπτώσεις αυτές. Κατά γράμμα το ΠΔ 342/1977 (άρθρο 27) προβλέπει την βαρύτερη κύρωση της ΠΚ 225 (σαν ψευδής κατάθεση) αλλά στην πράξη τα τελευταία χρόνια έχει επικρατήσει η απείθεια.

Πάντως, σε αντίθεση με τη λήψη D.N.A. που προβλέπεται να "λαμβάνεται υποχρεωτικά", δηλαδή με άμεσο εξαναγκασμό και χρήση βίας από όποιον αρνείται, η υποχρέωση για σήμανση δεν έχει την ίδια αμεσότητα, αφού δεν γίνεται με τη βία, αλλά μόνο έμμεσα απειλείται με ποινικοποίηση, δηλαδή απαγγελία απείθειας.

XII. D.N.A.

Η λήψη δείγματος γενετικού υλικού από κατηγορούμενους και άλλους, σε εξαιρετικές περιπτώσεις εδώ, σε αντίθεση με τη σήμανση που είναι γενική, αποτελεί μία σύγχρονη μορφή αναζήτησης της ταυτότητας δραστών διαφόρων εγκλημάτων (άρθρο 201 ΚΠΔ). Σε πολλές πολύκροτες περιπτώσεις τα δικαστήρια έχουν ασχοληθεί με την εξιχνίαση εγκλημάτων με κύρια ένδειξη την ταυτοποίηση του D.N.A. που βρέθηκε στον τόπο του αδικήματος με το D.N.A. του φερόμενου ως δράστη και έχει αποδειχθεί ότι το D.N.A. δεν αποτελεί επαρκές αποδεικτικό στοιχείο όσον αφορά τον χρόνο και τις περιστάσεις εναπόθεσης

του στο πειστήριο αντικείμενο, ενώ οι συνθήκες λήψης και επεξεργασίας του από την αστυνομία έχουν συχνά αμφισβητηθεί από γενετιστές επιστήμονες.

Παρόλα αυτά, αποτελεί μία διαδικασία που χρειάζεται πολύ μεγάλη προσοχή, καθώς η ασάφεια του νόμου αφενός επιτρέπει την λήψη D.N.A. και από πρόσωπα που δεν έχουν την ιδιότητα του κατηγορουμένου, άρα καλούνται να την υποστούν χωρίς συνδρομή από δικηγόρο. Και αφετέρου επιτρέπει σε αυτόν από τον οποίον λαμβάνεται D.N.A. να ζητά πριν από την λήψη του και εφόσον του γνωστοποιείται η επικείμενη λήψη γενετικού υλικού, να διορίζει **τεχνικούς συμβούλους** γενετιστές, οι οποίοι έχουν δικαίωμα να παρίστανται σε όλη την διαδικασία λήψης και επεξεργασίας του D.N.A., προκειμένου να την παρακολουθούν, να ελέγχουν την επιστημονική εγκυρότητά της και να σχολιάζουν τα συμπεράσματα της.

XIII. Μ Ε Τ Α Τ Η Ν Α Σ Τ Υ Ν Ο Μ Ι Α

Ύστερα από την διαδικασία κράτησης, απολογίας και σήμανσης, οι κατηγορούμενοι προσάγονται στον αρμόδιο εισαγγελέα μέσα σε προθεσμία 24 ωρών από την σύλληψή τους. Εάν η προθεσμία αυτή περάσει και ο κατηγορούμενος δεν προσαχθεί στον εισαγγελέα, έχει δικαίωμα να απαιτήσει την άμεση απελευθέρωσή του, διότι η κράτησή του είναι παράνομη και αυτό προβλέπεται ευθέως από το Σύνταγμα (άρθρο 7 παρ. 1-3).

Με δεδομένο λοιπόν το δικαίωμα της αστυνομίας να θέτει σε κράτηση έως και 24 ώρες τον συλληφθέντα επ' αυτοφώρω, σε συνδυασμό με το ότι μετά τη διαδικασία προανάκρισης οι συλληφθέντες οδηγούνται στη σήμανση, που είναι μία πολύωρη διαδικασία αναμονής και εργασίας, και με τα ωράρια των εισαγγελιών, συχνά το 24ωρο κράτησης τείνει να εξαντλείται.

Κατά την προσαγωγή στην Εισαγγελία, ο επικεφαλής της συνοδείας έχει ανά χείρας την δικογραφία, την οποία και παραδίδει τον εισαγγελέα υπηρεσίας της ποινικής δίωξης και η οποία δικογραφία περιλαμβάνει τις εκθέσεις σύλληψης, μαρτυρικές καταθέσεις, εκθέσεις απολογίας, εκθέσεις κατάσχεσης και παράδοσης, άλλου είδους εκθέσεις και διαδικαστικά έγγραφα, απολογίες κ.λ.π.. Ο εισαγγελέας μελετά το περιεχόμενό τους και στην συνέχεια καλεί (ή τουλάχιστον αυτό είναι υποχρεωμένος να κάνει) τους κατηγορουμένους και τους δικηγόρους τους, που ενδεχομένως παρίστανται και αναμένουν, προκειμένου να τους ζητήσει να εκθέσουν τις απόψεις τους. Αν κατηγορούμενος έχει

υποστεί αστυνομική βία το αναφέρει, ζητά ιατροδικαστική εξέταση αν δεν έχει γίνει και δείχνει τα σημάδια στο σώμα του στον εισαγγελέα. Το ίδιο αργότερα και στον ανακριτή ή στο αυτόφωρο.

Στην συνέχεια, ο εισαγγελέας **προχωρά στον νομικό χαρακτηρισμό** των αποδιδόμενων πράξεων σύμφωνα με τα στοιχεία της δικογραφίας, ο οποίος μπορεί να είναι διαφορετικός, ελαφρύτερος ή βαρύτερος, από τον χαρακτηρισμό που έχει δώσει η αστυνομία στο διαβιβαστικό έγγραφο και στην απόδοση των κατηγοριών της προανάκρισης. Ανάλογα με τον νομικό χαρακτηρισμό των πράξεων αυτών, ο εισαγγελέας ασκεί αντίστοιχα την ποινική δίωξη και στην συνέχεια, ανάλογα με το είδος και την διαβάθμιση των αδικημάτων που αποδίδονται:

A) Εάν αυτά είναι **κακουργήματα**, οι κατηγορούμενοι παραπέμπονται στον αρμόδιο **ανακριτή** που έχει υπηρεσία και παραμένουν κρατούμενοι τουλάχιστον μέχρι να απολογηθούν, πράγμα το οποίο συνήθως γίνεται μετά από προθεσμία, που ζητούν οι ίδιοι προκειμένου επιτελούν να λάβουν αντίγραφα της δικογραφίας και να τα διαβάσουν αυτοί και οι δικηγόροι τους και να προετοιμαστούν, πράγμα το οποίο όμως δεν μπορεί να διαρκέσει περισσότερο από 5 ημέρες από την ημέρα σύλληψης

B) Εάν είναι **πλημμελήματα**, παραπέμπονται συνήθως να δικάσουν με την αυτόφωρη διαδικασία, πράγμα το οποίο σημαίνει (με τα δεδομένα των δικαστηρίων Αθήνας), ότι εισάγονται την ίδια μέρα στο δικαστήριο, εκτός εάν πρόκειται για Κυριακή, που δεν λειτουργούν ούτε τα αυτόφωρα, οπότε τα αυτόφωρα του Σαββάτου δικάζονται την Δευτέρα.

Ο εισαγγελέας έχει δικαίωμα να διατάξει την άρση της κράτησης των κρατούμενων μέχρι την εκδίκαση των κρατούμενων στο Αυτόφωρο, αλλά το πράττει σπάνια. Έχει δικαίωμα επίσης να παραπέμψει την υπόθεση σε ρητή δικάσιμο και να απελευθερώσει άμεσα τους κρατούμενος, αλλά και αυτό το κάνει σπάνια. Τέλος, έχει δικαίωμα αντί να παραπέμψει την υπόθεση σε δίκη, να την παραπέμψει για συμπληρωματική προανάκριση, όταν κρίνει ότι τα στοιχεία της είναι ελλιπή.

.....

Η συνέχεια της διαδικασίας είναι σε κάθε περίπτωση περισσότερο προβλέψιμη, λιγότερο αιφνιδιαστική και διαφέρει κατά

περίπτωση και εξατομικεύεται για κάθε κατηγορούμενο. Συνεπώς το πόνημα ολοκληρώνεται στο σημείο αυτό. Προσπαθήσαμε να το κάνουμε σχετικά πλήρες, απλό και μεστό χωρίς να έχουμε την αυταπάτη ότι αποφύγαμε λάθη και παραλείψεις. Ο διάλογος που θα συνεχισθεί θα τα αναδείξει. Επίσης δεν διεκδικούμε το αλάθητο στις γνώμες που διατυπώνουμε. Με τιμή σε όσες αντίστοιχες πρωτοβουλίες προηγήθηκαν, με σεβασμό σε όσους υπέστησαν αστυνομικές αυθαιρεσίες, πολιτικές διώξεις και σκευωρίες και με εκτίμηση σε όσους μπόρεσαν να αντισταθούν και να τις υπερνικήσουν. Και με ιδιαίτερο χρέος απέναντι σε όσους δικηγόρους αγωνίστηκαν και συνέβαλαν. Ελπίζουμε να συμβάλει, όπως και τα προηγούμενα, στην νομική και κινηματική υπεράσπιση. Η πράξη θα δείξει.

Η γνώση είναι δύναμη.

Οι δίκες δεν λυγίζουν τους αγωνιστές.

ΓΕΝΑΡΗΣ 2021

Η ΟΜΑΔΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΥ ΤΟ ΣΥΝΕΤΑΞΕ